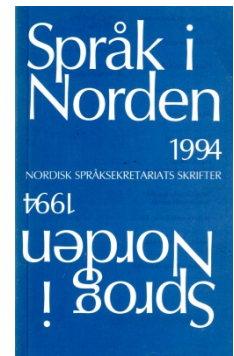

Sprog i Norden

Titel: Kan läroplanen beakta en minoritets speciella behov?
Forfatter: Sven-Erik Hansén
Kilde: Sprog i Norden, 1994, s. 63-75
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Kan läroplanen beakta en minoritets speciella behov?

Av Sven-Erik Hansén

Flera utsiktspunkter kan väljas för en granskning av läroplanen. Läroplanen kan ses som ett utbildningspolitiskt instrument eller som ett redskap för lärarens undervisning. Den kan också studeras allmändidaktiskt eller genom ett enskilt läroämne. Mitt intresse riktas främst mot läroplanen som ett samhälleligt dokument med uppgift att dra upp riktlinjerna för skolans fostran och undervisning. Samtidigt vill jag även spegla läroplansutvecklingen genom ett enskilt läroämne, nämligen modersmålet. Också härvidlag behövs en precisering. Jag väljer en språkkulturell fokusering och diskuterar läroplanen i det officiellt tvåspråkiga Finland ur ett minoritetsperspektiv.

Även om jag utgår från den svenskspråkiga minoriteten i Finland torde förhållandena i flera avseenden vara likartade för andra kulturella minoriteter i Norden - och varför inte även för majoritetskulturer. I ett enat Europa kommer nämligen språken och kulturerna i Norden att vara förhållandevis små.

Varje kultur hämtar näring ur konfrontationer och kontinuerlig växelverkan med omvärlden. Den svenska kulturen i Finland utvecklar sin egenart i skärningspunkten mellan sverige-svenskt och finskt. I den mån man kan tala om dynamik i behandlingen av språkkulturella aspekter i finländska läroplaner, har den hämtat sin näring ur detta förhållande.

Inledningsvis vill jag understryka två omständigheter rörande modersmålet ställning inom skola och utbildning. För det första har modersmålet alltid haft en central position i nationella skolsystem. Ämnet har tilldelats ansvaret för att nya generationer genom alfabetisering förs in i våra läs- och skrivkulturer. Innebörden och ambitionerna i alfabetiseringsprocessen har växlat. Alfabetisering började tidigt ses som en förutsättning för individens kvalifikation och sociala mobilitet i samhället och utvecklades till en noggrant reglerad och gränsomgiven

samhällsbeställning vars betydelse manifesterats genom lagstiftning om läro- eller skolplikt.

I likhet med andra ämnen har modersmålet i inbördes kamp definierat sitt territorium och sin position. Därutöver har ämnet utvecklats till att bli ett integrationsinstrument som tidigt övertog en del av den samlande funktion som religionen tidigare innehade inom den av kyrkan ledda folkundervisningen. Till ambitionerna har hört att väcka respekt för och kärlek till fosterlandet, att definiera nationen och att hjälpa medborgarna att identifiera sig med den.

Modersmålsundervisningens mål och innehåll har därför varit vitala samhällsfrågor för de instanser som formulerat programmen. Ett synligt uttryck för detta är att ämnet i de flesta västlänternas timplaner tilldelats den största andelen tid av samtliga ämnen, oberoende av om vi anser att andelen är tillräcklig eller inte.

För det andra vill jag påpeka att i ett samhälle som det finländska format av två språk – har modersmålets roll som samlande och splittrande faktor ytterligare accentuerats. Skolan och andra kulturella institutioner har ansetts vara av avgörande betydelse för kontinuitet och riktning åt samlande språkkulturella strävanden. Förbindelsen språknation-skola har därför haft en särskild aktualitet ända sedan den av nationalromantiken inspirerade språkkulturella rörelsen växte fram på svenskt och finskt håll under 1800-talets senare hälft. (Hansen 1988; 1991)

Lika behandling och särbehandling

Innan jag går över till att diskutera modersmålet i de senaste decenniernas läroplaner för den svenska skolan i Finland är en kort bakgrundsteckning av den språkkulturella temperaturen i landet nödvändig. Vanligtvis diskuteras läroplanens funktion att tjäna som agent för kulturöverföring och förändring utifrån antagandet om kulturellt och språkligt sett homogena samhällen. Tillämpat på ett mångkulturellt samhälle måste perspektivet emellertid preciseras till att också beakta relationen mellan den officiella läroplanen och de kulturer skolan betjänar. Det är inte självklart att kulturella värden uppfattas och delas på samma sätt av alla grupper.

I strikt grundlagsenlig betydelse är den svenska folkgruppen i Finland inte en minoritet. Både finskan och svenskan har ställning som nationalspråk. Dock utgör de svensktalande, som är ca 6% av landets befolkning, de facto en minoritet. Att i något avseende tillhöra en minoritetsgrupp är, såsom en finländsk forskare påpekat, egentligen en trivialitet (Similä 1991). Vår värld är full av minoriteter. Själv är jag vänsterhänt, arbetar vid den mindre enheten av ett geografiskt uppdelat universitet och har en forskningsinriktning som jag inom min egen kulturkontext är nästan ensam om.

Minoritetsproblematiken blir intressant först när människor tilldelar minoritetstillhörigheten en social betydelse. Språket är en social faktor av betydelse. Enligt en del bedömare är språket den enda faktorn av betydelse då man försöker finna de särdrag som utmärker svenskarna i Finland.

När en majoritet tilldelar en grupp minoritetsstatus förknippar vi detta ofta med diskriminering. En minoritet lever under ett majoritetstryck som ibland t.o.m. kan utvecklas till förtryck. Men det händer också att majoritetens erkännande av en grupps minoritetsstatus kan innebära en positiv särbehandling.

Visserligen får de svenskspråkiga i Finland kontinuerligt göra olika slag av markeringar för att bemästra det assimilationstryck de lever under, men generellt sett kännetecknas Finland dock av små språkpolitiska motsättningar i dag. Någon massiv aggressiv hållning från folkmajoriteten är det svårt att peka på även om det finns konkreta frågor som irriterar. Språklagstiftningen visas upp i internationella sammanhang som modell för andra flerspråkiga nationer och den svenska befolkningsgruppen har en utbildning som existerar på alla nivåer från förskola till högskola. (Herberts 1988) Talet om nya allvarliga språkstrider är överdrivet och den allmänna uppfattningen torde vara att «normal» rumstemperatur råder i relationerna.

Den svensktalande befolkningsgruppens huvudproblem i Finland hör i dag samman med försvaret av en minskande minoritet. Till den förändrade språkbilden hör att kontakterna med finska språket är täta, speciellt i urbana områden. Inflyttningen av finskspråkiga till traditionellt svenskspråkiga trakter har radikalt förändrat språkstrukturen på många orter. Inom det

område som majoriteten av svenskarna bebor i dag, Svenskfinland, är den svenskspråkiga befolkningen, med sina ca 20%, en minoritet. Ungefär hälften av finlandssvenskarna bodde vid ingången av 1983 i kommuner med finsk majoritet. Då den finska inflyttningen till en ort varit stor har den svenska befolkningen, utan att minska absolut, dock proportionellt sett blivit mindre (Lauren 1984; Tandefelt 1988).

Utsikterna är inte enbart mörka. Färiska undersökningar visar att den demografiska basen för finlandssvenskarna inte minskar så snabbt som man förutspådde för några decennier sedan. Den demografiska forskningen under 1980-talet har modifierat bilden av att äktenskap över språkgränsen skulle utgöra en självklar faktor som reducerar antalet finlandssvenskar. Finnäs har påvisat att medan ca 40% av barnen i de tvåspråkiga familjerna under 1970-talet placerades i svensk skola har andelen i slutet av 1980-talet stigit till närmare 60%. «Trots att de svenska årskullarna 'borde' ha minskat har antalet nyinskrivna elever således bibehållits och t.o.m. ökat en aning» (Finnäs 1990, 18). Av allt att döma kommer finlandssvenskarna att vara med på det nordiska eller kanske på det europeiska språkmötet 2093.

I läroplansdiskussionen aktualiserar tvåspråkigheten i Finland frågan om lika behandling och särbehandling. Man kan föreställa sig att kraven på å ena sidan lika behandling och å andra sidan särbehandling kan skapa konflikter mellan en majoritet och minoritet. Kraven på lika behandling motiveras enligt en allmän rättviseideologi. Man vill uppleva sig behandlad som en fullvärdig medborgare oberoende av vilken befolkningsgrupp man råkar tillhöra. Enligt en annan rättviseideologi skall åt var och en ges efter behov (Se närmare Similä 1991). Denna rättviseprincip som bygger på särbehandling är svår att tillämpa. Vad är en rättvis fördelning? En del anser att resurser för samhällsservice åt de svenskspråkiga strikt borde relateras till befolkningsunderlaget, alltså utgöra ca sex procent. Motargumentet är att varje serviceform har vissa baskostnader som inte kan klämmas in i det s.k. procenttänkandet. För att garantera en likvärdig servicenivå måste principen om särbehandling ibland tillämpas. (Herberts 1988)

Även inom den finlandssvenska språkgruppen finns spänningar och motsättningar. Centrum-periferi-syndromet är utbrett och speglar sig t. ex. i dragkampen om den svenska högskol utbildningens fördelning mellan olika regioner. Den finlandssvenska kulturen är i grunden mycket oenhetlig, och det finns de som tvivlar på om det över huvud taget existerar en finlandssvensk identitet. Därtill anses det finlandssvenska samhället vara alltför heterogent – geografiskt och socialt.

Rättvisa och läroplaner

Hur skall nationella läroplaner konstrueras för att kunna svara mot de behov som den skisserade språksituationen i Finland uppvisar? Kan rättviseideologierna praktiseras inom läroplansinstitutionen? Teoretiskt är det möjligt att välja mellan å ena sidan en läroplansmodell som i språkligt avseende är mer eller mindre okänslig för minoritetens behov och å andra sidan en modell som på ett känsligt sätt beaktar behoven. I det förra fallet kan avsikten vara att via läroplanen assimilera minoriteten med majoriteten. I det senare fallet, som kan betraktas som en differentierings- eller mosaikmodell, accepteras språkkulturell pluralism. Hur ser läroplansutvecklingen i Finland ut i relation till polerna assimilation och språkkulturell pluralism?

Ställer man å ena sidan 1970-talets läroplanssystem för grundskolan (Grundskolans läroplanskommittés betänkande I-II, 1970: A4,5) mot å andra sidan de läroplaner som utkommit under 1980-talet (Grunderna för grundskolans läroplan 1985) och de som är under planering för 1990-talet (Grunderna för grundskolans läroplan. Svensk preliminär version 25.5. 1993) kan man se att en förändring skett i synen på läroplanens funktion i relation till den språkkulturella situationen. I fortsättningen vill jag därför spegla assimilations- och differentieringstrender i dessa läroplanssystem.

Lika åt alla

Då de stora skolreformerna i Norden genomfördes under 1960- och 1970-talet dominerade centralistiska och rationalistiska utbildningsideologier som lovsjäng likriktning och storskalighet. Eleverna skulle i jämlikhetens namn bekanta sig med ett

standardsamhälle av urban karaktär som alla eller kanske ingen kunde känna igen.

Kampen om läroplanen i Finland stod inte mellan språkgrupperna annat än i fråga om svenska språkets ställning i de finska grundskolorna. Ingen motarbetade de svenskspråkiga i övrigt i läroplansarbetet utan de fick, såsom vid flera tidigare läroplansreformer, själva utforma innehållet i modersmålets läroplan. Mer markerad däremot var den frontlinje som gick mellan ett strömlinjeformat utbildningspolitiskt ideal och de krav på läroplansmässigt rörelseutrymme som skolfältets företrädare lät höra i debatten.

Det är ingen överdrift att påstå att den centralistiska fronten segrade. Reformivrarna ville slutgiltigt bryta med den tillbakablickande, religiöst färgade och hembygdsromantiska Solgårdsidyll som ansågs vila över den gamla skolans läroplaner. Den nya skolans läroplaner skulle föra ut eleverna i en vidare värld.

Nationella och språkkulturella särdrag tonades ner. De för bägge språkgrupperna specifika frågorna fick en undanskymd roll i läroplanens allmänna mål. Modersmålets roll som tekniskt färdighetsämne betonades på bekostnad av dess funktion som kulturfostrande ämne.

En minoritet är i allmänhet mera känslig för förändringar än majoriteten. Exempelvis lärobokssituationen i den svenska skolan förändrades drastiskt med skolreformen. Tidigare hade den svenska folk- och lärdomsskolan till övervägande del varit självförsörjande i fråga om läroböcker. Skolreformen krävde nya böcker och gamla utmönstrades. I början av 1980-talet (1983) meddelade landets ledande skolmyndighet att ungefär 2/3 av läroboksbeståndet för den svenskspråkiga grundskolan var av främmande ursprung, antingen översatta från finska eller importerade från Sverige. Inom ämnet modersmål hamnade i synnerhet läsundervisningen i en bisarr situation. I en av de flitigt använda och importerade serierna fick finlandssvenska 7-10 åringar med läsebokens hjälp gå på Epa och Tempo, handla med kronor och ören, bege sig på exkursion till Möja, plocka hjortron i Dalarna och möta Erkki som flyttat från Finland (Hansen 1984).

Övriga importerade böcker för språkträning hade ett majoritetsperspektiv som var föga känsligt för språksituationen, även om de i viss mån kunde vara bearbetade för finlandssvenska förhållanden.

Läroplansstrukturen i nedanstående figur (Fig.1.) visar att möjligheter till språkgrupps- och lokalmässiga differentieringar gällde läroämnena modersmål och finska. Till övriga delar var läroplanstexten i stort sett identisk för språkgrupperna.

Läroplan	Gemensam	Differentierad	
		Särbehandling	Lokal presisering
1. Allmänna mål	x		
2. Struktur	x		
3. Ämnesmål	x	x (modersmålet finska)	
4. Lärokurs	x	x	
5. Timplan	x		

Fig. 1. Gemensamma och språkspecifika områden i läroplanen 1970.

I praktiken kom 1970-talets läroplan för grundskolan att ideologiskt sett stå nära assimilationspolen utan att motiven från majoritetens sida för den skull behövde vara språkligt imperialistiska. Företrädare för bägge språkgrupperna deltog flitigt i arbetet med att städa upp efter den gamla skolan. Tendenserna till likriktning var framför allt betingade av demokratiska jämlikhetsideal enligt principen lika åt alla. Denna läroplan ville i första hand göra medborgarna till finländare med en viss internationell orientering.

Läroplaner för språkkulturell pluralism

Reaktionen mot den redovisade utvecklingen kom snart. Misstron mot den byråkratiska tröghet som efterkrigstidens stora segerherre, statsmakten, stått för, växte under 1980-talet. Med de snabba växlingarna i samhällsutvecklingen försvann den sta-

bilitet och trygghet som ansågs legitimera den offentliga maktens fasta grepp om medborgarna. I den decentraliseringsprocess som blev följden flyttades ansvaret i rask takt ut till den operativa ledningen.

Skolan och läroplansprocessen influerades av den allmänna samhällsutvecklingen. Låt mig med två exempel belysa förändringen.

(1) Ett spår av den nya trenden går tillbaka till två läroplanshandledning för modersmålet i den svenskspråkiga grundskolan som utkom under förra delen av 1980-talet. Modersmålsämnets roll som kulturfostrande ämne lyftes fram. Läroämnet började i högre grad än tidigare uppfattas som ett minoritetsstrategiskt ämne som skulle bidra till att förstärka en finlandssvensk kulturidentitet. Däremot ägnades innehållet i identitetsbegreppet en rätt liten uppmärksamhet.

Läroplanstexterna gav uttryck för en dittills okänd känslighet i förhållande till språksituationen i olika finlandssvenska regioner. Den språkekologiska variationen konstaterades vara omfattande och ansågs skapa problem av skiftande slag för modersmålsundervisningen. I texterna urskildes fyra olika språkarter inom det svenska bosättningsområdet: (1) Finlandssvenskt högspråk under starkt inflytande från finskan och talat i områden med finskspråkig dominans. (2) Finlandssvenskt högspråk på ett dialektalt underlag och talat i huvudsakligen enspråkiga svenska miljöer. (3) Finlandssvensk djup dialekt talad i huvudsakligen enspråkiga svenska miljöer och med svaga kontakter med svenskt högspråk. (4) Finlandssvensk djup dialekt talad i områden med starkt finskspråkiga inslag och främst en massmedial kontakt med svenskt högspråk.

Skillnaderna i fråga om den språkliga bakgrunden krävde att modersmålsdidaktiken måste arbeta utifrån delvis olika utgångspunkter och med delvis skiftande målsättningar inom olika regionala områden. (Modersmålet i grundskolan 1982; 1984)

(2) Det andra exemplet gäller ett utbildningspolitiskt policydokument som utfärdades av den centrala svenskspråkiga skolmyndigheten 1986 (6.11.). I dokumentet formuleras en språkpolitisk hållning som underlag för den finlandssvenska

skolans strategiska agerande i en pågående språklig förändringsprocess.

«Trots att de tvåspråkiga eleverna har ökat och fortfarande ökar har den svenska skolans primära funktion inte förändrats. Den svenska skolan bör även i fortsättningen se som sin uppgift att värna om det finlandssvenska kulturarvet och stärka den finlandssvenska identiteten.»

De språkkulturella läroplanspreciseringar och policydokument jag uppehållit mig vid har gjorts inom den svenska minoritetsgruppen. Hur har synen på landets språkkulturer tagit sig uttryck i den allmänna läroplansutvecklingen, dvs. i den del av läroplanen som skall gälla alla, oberoende av språktillhörighet?

Hittills har explicita utsagor om särdragen i den finlandssvenska kulturen ansetts som en angelägenhet för minoriteten själv enligt principen om kulturell autonomi. I den gemensamma läroplanstexten har omnämnanden rörande den svenskspråkiga kulturen, eller andra språkkulturer, traditionellt sett haft en undanskymd plats. Därför är det intressant att notera att det i den senaste versionen av den gemensamma läroplanstext som blir grunden för läroplanssystemet 1994 har intagits följande språkkulturella precisering:

«Särskilt bör man beakta språkets centrala betydelse för identiteten, särdragen i den finsk- och svenskspråkiga kulturen, tvåspråkigheten och samverkan mellan språkgrupperna» (Grunderna för grundskolans läroplan 1993).

Så här klart har en språkpolitisk hållning inte tidigare uttryckts i bägge språkgruppernas läroplanstexter. Jag tror inte att den hållning läroplanstexten innehåller är ett uttryck för en framväxande, snäv och inåtskådande nationalism. I stället poängteras tanken om att den bästa vaccineringen mot den extrema nationalism som har främlingshat som huvudingrediens är att vara harmoniskt förankrad i sin egen kultur (Jfr Battail 1991).

I nästa figur illustreras de gemensamma och språkspecifika

drag samt lokala preciseringsmöjligheter som ger karaktär åt 1980- och 1990talets läroplaner.

Läroplan	Gemensam	Differentierad	
		Särbe- behandling	Lokal precisering
1. Allmänna mål	x		x
2. Struktur	x		
3. Ämnesmål	x	x (modersmålet finska)	x
4. Lärokurs	x	x	x
5. Timplan	x		x

Fig. 2. Gemensamma och språkspecifika drag samt lokala preciseringsmöjligheter i läroplaner för grundskolan under 1980- och 1990-talet.

Figuren visar att möjligheterna att lokalt differentiera och tolka de nationella läroplansanvisningarna har ökat jämfört med 1970-talets läroplan.

De drag som inom ramen för differentieringsmöjligheterna har ansetts viktiga att uppmärksamma rör bl. a. språksituationen, i synnerhet tvåspråkigheten och även läromedlen. Finlandssvenskarnas språksituation skall uppmärksammas kulturellt, lingvistiskt, sociolingvistiskt och demografiskt. Översatta och importerade läroböcker anses suddas ut de särdrag som utmärker den svenska kulturen och skall därför ersättas av «hemgjorda» böcker. Texterna skall socialt och kulturellt bidra till att förstärka elevernas identitet. I dag har andelen av läroböcker producerade för den svenska skolan i Finland ökat markant. Dessutom utarbetas s.k. lokala läromedel i växande utsträckning.

Läroplanen från 1970-talet fostrade, såsom framkommit, medborgarna primärt till finländare. Läroplanerna för 1980- och 1990-talet fortsätter att fullgöra denna uppgift men dessutom fostrar de medborgarna mer medvetet än tidigare till finnar resp. finlandssvenskar och naturligtvis även till andra språkkulturer, som samer, romer osv., utan att den internationella orienteringen för den skull tonas ner.

Avslutande kommentarer

Sammanfattningsvis vill jag antyda några försiktiga slutsatser. En minoritet är i allmänhet känsligare för förändringar än en majoritet. Utbildningspolitiska förändringar i synen på läroplanen som styrinstrument kan få omfattande konsekvenser för en minoritets utbildningsvillkor.

Läroplanen för den svenska minoriteten i Finland har skapats i spänningsfältet mellan kraven på likformighet och differentiering. Nationellt sett har likformigheten i läroplansutvecklingen som helhet varit påfallande. Gemensamt genomförda läroplansreformer, en gemensam ideologisk inriktning och likartade didaktiska principer har gett skolarbetet likvärdiga förutsättningar för undervisningen oberoende av språktillhörighet. Den byråkratiska styrningen och kontrollen har upprätthållits av samma auktoriteter och baserats på samma explicita regler.

Även modersmålsämnets mål, innehåll, strukturella uppbyggnad, timantal och fördelning på årskurser har reglerats av samma lagar. Dylika universalistiska drag har medverkat till att homogenisera individerna i det finländska samhället oberoende av språk.

Flera drag på olika nivåer har samtidigt också inramat den svenska skolan. På samhällsnivå har svenskans ställning garanterats som ett av landets nationalspråk jämsides med den språklagstiftning som reglerar språkets användning i officiella sammanhang. Vidare har svenskarna i Finland specifika kulturinstitutioner som tillvaratar befolkningsgruppens intressen enligt principen om kulturell autonomi. Inom utbildningen reflekteras denna princip. En språkligt separerad lärarutbildning och organisatoriskt samt vanligtvis även fysiskt sett separerade skolor har varit en grundläggande princip ända sedan den nationella mobiliseringen i slutet på 1800-talet.

I det nationella läroplansarbetet har de svenskspråkiga kunnat göra sig gällande, i kommittéer och beslutande instanser. I relation till kraven på lika behandling och särbehandling är situationen för finlandssvenskarnas del allmänt sett tillfredsställande. På ett förhållandevis naturligt, smidigt och okomplicerat sätt har båda rättviseideologierna realiserats i läroplaner-

na från 1980- och 1990-talet. Finlandssvenskarna har fått en positiv särbehandling och de grundläggande kraven på lika behandling har tillgodosetts. Svaret på frågan om läroplaner kan utformas så att de beaktar en minoritets speciella behov är därför ett obetingat ja. Hur de genomförs i praktiken är däremot en annan fråga.

Referenser:

- Battail, J-F. 1991. Nordisk kultur från fransk horisont. I Nordisk kulturidentitet i ett föränderligt Europa. Stockholm: Föreningen Norden.
- Brunell, V. 1988. Kring språktillägningens ekologi. Sammanfattning av sex studier kring skolprestation i modersmålet och finska i den finlandssvenska grundskolan. Pedagogiska forskningsinstitutet vid Jyväskylä universitet. A 13.
- Finland ett föredöme i minoritetspolitik. 1991. Vasa: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning.
- Finnäs, F. 1990. Barnens språk i tvåspråkiga familjer och valet av skolspråk. Vasa: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning.
- Grunderna för grundskolans läroplan 1985. Helsingfors: Skolstyrelsen.
- Grunderna för grundskolans läroplan. Svensk preliminär version 25.5. 1993. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.
- Hansén, S.-E. 1984. Finlandssvenskheten i läroböcker. En analys av det finlandssvenska inslaget i ett urval läroböcker för den svenska lågstadieskolan i Finland. Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi.
- Hansén, S-E. 1991. Tradition och reform. Urval och konstruktion av modersmålsämnet läroplanstexter från 20-tal till 80-tal. Diss. Åbo Akademi förlag: Åbo.
- Herberts, K. 1988. «Detta svenskatalande bättre folk...». En dokumenterad innehållsanlys av språkdebatter i finsk huvudstadspress under åren 1984 - 1988. Forskningsrapport 7. Vasa: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning.
- Kommittébetänkande. 1970: A4. Grundskolans läroplanskommittés betänkande I. Helsingfors.
- Kommittébetänkande. 1970: A5. Grundskolans läroplanskommittés betänkande II. A 5 Helsingfors.
- Laurén, C. 1985. Normer för finlandssvenskan. Helsingfors: Schildt.
- Modersmålet i grundskolan. Lärokurs och lärokursanvisningar. 1982. Helsingfors: Skolstyrelsen.
- Liebkind, K. 1991. Möten mellan kulturidentiteter. I Nordisk kulturidentitet i ett föränderligt Europa. Stockholm: Föreningen Norden.

- Modersmålet i grundskolan. Didaktisk handledning. 1984. Helsingfors: Skolstyrelsen.
- Nordisk kulturidentitet i ett föränderligt Europa. 1991. Stockholm: Föreningen Norden.
- Similä, M. 1991. Minoritetsbegreppet och Finlands minoritetspolitiska modeller. I Finland ett föredöme i minoritetspolitik. Institutet för finlandssvensk samhällsforskning. Vasa.
- Tandefelt, M. 1988. Mellan två språk. En fallstudie om språkbevarande och språkbyte i Finland. Diss. Studia Multiculturalia Upsaliensia 3. Uppsala: Uppsala universitet.